

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

(ગુજરાતી લેખોના વિભાગ)

અનુક્રમાંબ: ૮૭૩૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ બ્રહ્મસિમાર અને જગૃતિના
જુલ

નિબંધ રીડર ૧૨૨ ના: ૪-૨૧૭:૬

। શ્રીહાટકેશ્વરાય નમઃ ।

શ્રી દશાનાગર વશિક શાંતિ માટે લગ્ન વિચાર અને જાગૃતિની જરૂર.

। શ્રીશ્વર કૃત મિત્ર-સર્વમ્ ।

—●●●●●—

‘ પતિએ પત્નીવત લેવું અને પત્નીએ પતિવત લેવું,
એવી પરસ્પરની પુણ્યપ્રતિજ્ઞા તે લગ્ન.

* * * *

સંસારમાં રમેદનાં સ્વર્ગ સરગરે,
એક બીજની સફળતા સધાવે,
અને કલ્યાણપથની પ્રેરણાઓ સમા,
પરસ્પરને પ્રભુતામાં પ્રેરે,
એ લગ્ન મતની મહા વીક્ષા.

કવિ નાનાલાલ.

આપણા પ્રિયજનની સાથે આપણે અમેદ-એકાત્મ-ભાવ તે પ્રેમ. બે જુદી વ્યક્તિ છતાં આચાર, વિચાર, રહેણી, કરણી વિગેરે જાણતમાં એકત્ર થાય-ઐક્યમાં અંધાય-તેજ પ્રેમ. આવાજ પ્રેમથી એક એકનો મિત્ર બને છે, અને તે પ્રમાણે અન્ય કુટુંબની કન્યા સાથે જે મિત્રતા થાય, અને તેને અંગે જે અંબધ બંધાય તે લગ્ન.

આપણા પૂજ્ય ઋષિવરોએ મનુષ્યની જીંદગીના ચાર વિભાગ કર્યા છે, જેથી માણસને આખી જીંદગીના અમુક અમુક ભાગમાં ક્યાં ક્યાં કર્મો કરવાં આવશ્યક છે, તેની સમજણ પડે. બ્રહ્મચર્યાશ્રમમાં બ્રહ્મચર્ય પાળી વિદ્યાભ્યાસ કરવાનું, ગૃહસ્થાશ્રમમાં લગ્ન કરી સંસાર સુખ ભોગવવાનું તથા ગૃહસ્થના સંવર્ગના નિયમો સાચવવાનું, વાનપ્રસ્થાશ્રમમાં વનવાસ અને શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવાનું અને સંન્યસ્તાશ્રમમાં સંન્યસ્ત લઈ ઉપદેશ તથા શાસ્ત્રાવલોકન કરવાનું વગેરે કર્મો અનુક્રમે અનુવવાનાં છે.

વિદ્યાભ્યાસ પુરો કરી રહ્યા પછી શાસ્ત્રમાં વિવાદ કરવાનું કહ્યું છે. હવે વિવાદસંગ્રહ કેનો કેનો થઈ શકે એ જાણવું અગત્યનું છે. આગળે વૈશ્ય છીએ અને વૈશ્યને અન્ય ગતિની કન્યા સાથે વિવાદ કરવાનો અધિકાર નથી. જો વૈશ્ય, બ્રાહ્મણ થા ક્ષત્રિયની કન્યા સાથે સંગ્રહ ગાંધિ તો સમાજમાં વર્ણસંકરના થવાનો ભય રહે છે. માટે વૈશ્યને વૈશ્ય સિવાય અન્ય ગતિની કન્યા વગર્ય છે.

ઉપરોક્ત શાસ્ત્રના નિયમો અંગ્રેની દશનાગર જ્ઞાતિમાં દૃશ્ય થતા નથી. અંગ્રેની જ્ઞાતિમાં બ્રાહ્મણની, કે ક્ષત્રિયની કન્યા નથી લવાતી તેટલુંજ નહિ, પરંતુ પર જ્ઞાતિની વૈશ્યની કન્યા પણ લવાતી નથી. દુર્ભાગ્યે જ્ઞાતિમાં લગ્નનું ક્ષેત્ર પણ ઘણું સંકુચિત છે. ત્યાં સુધી જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછત ન હતી, પરગામથી કન્યાઓ આવતી હતી અને જ્ઞાતિમાં અવિવાહિત પુરૂષોની સંખ્યા અદ્ય હતી, ત્યાં સુધી સૌ સાફ હતું. પરંતુ કપનસીએ જ્ઞાતિમાં કન્યાઓની ઘણીજ અછત થઈ ગઈ, પરગામવાળાઓએ અમદાવાદમાં કન્યાઓ ન લેવાનો દરાવ કર્યો, અને ગાંધી કેટલાક કારણોને લીધે અંગ્રે અવિવાહિતની સંખ્યા

જલ્દિ પામતી ગઈ. આથી કલ્યા પુરૂષા કુંવારાજી મૃત્યુવશ થયા જાવ્યા. વિશેષમાં કુળવાનો હોય ત્યાં સુધી બીજાઓનો તો વારો આવેજ નહિ; તથા બીજાવર અને ત્રીજાવર વચમાંથીજ જુદ પડાવવા જાવ્યા. આથી રિમતિ એટલે સુધી આવી ગઈ છે કે જ્ઞાતિમાં લગનમ ખસે કુંવારા છે ત્યારે ફક્ત પચાસેક કન્યાઓ છે. કહેા ! દેવે, ખસે-માંથી હોદસો આશાવંત યુવકો તો પરણવાની આશામાંને આશામાંજ મૃત્યુ પામશે ને ? તેમના મનની મુરાદ મનમાં જ રહેશે ને ?

હવે કન્યાઓની આ અછત-હાડમારી-મટાડવા આપણે કંઈ પ્રયત્નો આદરવા જોઈએ; નહિતો જ્ઞાતિ બહુ અધમ દશાએ પહોંચવાનો સંભવ છે. જિજ્ઞાસામાં દરેક બીજાની સારી તેમજ નરસી એમ બે બાબતો હોય છે, તેમજ કન્યાઓનો દુષ્કાળ દૂર કરવા 'સોફ' જેવું આપણે માટે બે પ્રકારના રસ્તા ખુલા છે.

પ્રથમ આપણી જ્ઞાતિમાં કન્યાઓ કેને નથી મળતી ? એ બાબત બહુ આવશ્યક છે. ગારીકાદથી વિચાર કરતાં તરત જણાશે કે અમુક કુટુંબના માણસોને વગર માગ્યે પહેરામણીથી કન્યા મળે છે, બ્યારે કેટલાક કુટુંબોને પૈસા ખરચતાં પણ તે મળતી નથી. આનું કારણ શું હશે ? કારણ તો કાંઈ હશે જ અને છે, પરંતુ તે એ છે કે અમુક માણસોના કુળમાં કોઈએ અમાઢી કંઈ અપોજ્ય કામે કયું હોય અથવા તેમના પિત્રાઈઓમાંજ કોઈએ તેવું કાંઈ કયું હોય તો તેને લીધે તેમને-નિરપરાધીઓને-તેઓ દરેક રીતે લાયક હોવા છતાં પણ કન્યા મળતી નથી. બીજા કુટુંબવાળાઓને તેમની કન્યાઓ ખપે છે ખરી, પરંતુ તેઓ તેમને દેવામાંજ ફક્ત લલકારી લેખે છે, અને વખતે કોઈ દે તો તે પણ તેમના જેવાજ મળ્યાય

છે. આથી કન્યાઓની અછત તો છે, અને તેમાં વળી પાછા જે વિભાગ જણાય છે એટલે જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછતનાં હોઈ શકે તેટલા કારણો છે. વાશ! હવે આ વસ્તુસ્થિતિનો અભ્યાસ ક્યાં પછી આનું પરિણામ શું આવ્યું છે, અને હજુ અવિવ્યમાં શું આવશે તેનો વિચાર કરીએ ?

જ્ઞાતિમાં પરણેલાઓ કરતાં અવિવાહિતની સંખ્યા વિશાળ છે. અવિવાહિત કન્યાઓ કરતાં પુરૂષોની સંખ્યા ચાર ગણી છે. ત્યારે તેનું પરિણામ શું આવે ? તે સદેજ વિચારીએ. અવિવાહિતમાંના ધણીખરાએ તો પરણવાની આશાજ છેડી દીધી હશે; કારણ કે તેમની ઉંમર સાપ્તારણુ રીતે ત્રીસથી ઉપર થઈ હોય એટલે તેઓની પાંદડીઓ પૂર્ણ થઈ ગઈ હોય છે. જેઓ નાની ઉંમરના હોય પરંતુ તેમને પૈસા આપ્યા વગર કન્યા મળતીજ ના હોય અને તેઓ તેટલા પૈસા આપવાને અશક્ત હોય એટલે તેઓને પણ કન્યાની પ્રાપ્તિ થવાની નહિ. વળી જેઓ પૈસાદાર હોય છે તેમને પણ કન્યા મળતી નથી; કારણ કે લેલો હવે પૈસા કરતાં પોતાના વંશની વૃદ્ધિની વધુ અપેક્ષા રાખે છે, અને તેથી તેઓ પૈસા ન લેતાં સાકું માગે છે. આથી પૈસાવાળા તેમજ પૈસા વિનાના દરેકને કન્યા મળતી મુશ્કેલ છે.

વસ્તુસ્થિતિ આ પ્રમાણે હોવાથી સાપ્તારણુ રીતે અવિવાહિત પુરૂષોના હૃદયમાં એમ પ્રસન્ન ઉદ્ભવે કે આ જ્ઞાતિમાં ગણાવાથી તેઓને અંગત ક્ષાયો શો ? તેમના પછીજ તેઓના વંશની સમાપ્તિ થવાની. જ્ઞાતિમાં ગણાવાથી તેમને ફક્ત લાલચા વા ભોજનનો લાભ મળી શકે; પરંતુ તેઓ શારીરિક વા માનસિક સુખ કરતાં ઉપ-

રોકત આર્થિક સુખને શી રીતે વધુ ઉભયકારી વધાવે ? તેઓ વંશરૂઢિની વધુ અપેક્ષા રાખે કે જાતિ સાથે બેઝન-અવદાર સાચવવાની ? તેઓ તો દ મેશાં એમજ વિચારે કે જાતિમાં રહેવાથી લાભ શે ?

જેઓને જાતિમાં રહેવાથી કંઈ ફાયદો નથી તેઓ શા માટે જાતિની પરવા રાખે ? તેઓ પરજાતિની બાળે અપત્તી કન્યા લાવીને કેમ પોતાના મનોરથ પુરા ન કરે ? જેમની દરકાર જાતિ કરતી નથી તેઓ જાતિની શું કરવા દરકાર રાખે ? સંસારમાં જન્મ લઈને સંસારના દલાવાથી તેઓ શા માટે વચિત રહે ? જાતિના બંધારણની ખાતર યા દિતની ખાતર તેઓ કુંવારાને કુંવારાજી મરી જાય તો પણ તેમને ફોણુ ધન્યવાદ આપવાનું હતું ? કદાચ કોઈ આપે તો તેથી તેમને લાભ શું ? આથી જણાય છે કે તેઓને પરજાતિની કન્યા લાવવી આવશ્યક છે. પરંતુ તેથી સ્ત્રીઓથી અમેલી સંતતિની ગળના કથી જાતિમાં કરવી ? વળી પુરૂષના મરી જયા પછી તેની સ્ત્રી તેની બધી અપત્તિ પોતાને પિયર લઈ જશે કે આજ જાતિમાં રાખશે ? અગર તેમનાં છોકરાંઓનાં લમ કયાં કરશે ? વાહ ! આ બધા સવાલોનું તો કંઈ નિરાકરણ થશે પરંતુ પરજાતિની કન્યા આવવાની તે કથી જાતિની દશે તેની શી ખાત્રી ? આપણે ધણી દલદી મતની સ્ત્રીઓને જુદું નામ લઈ પંજીની અને પછી દામીના વા પૈસા લઈને નારી જતી સાંભળી છે. માટે આપણામાં પણ તેવા બેટાળા થાય તો તેથી બહુ શરમાવાનું અર્થ પડે. તેથી તેનો કંઈ ઉપાય ?

પરંતુ પરજાતિની કન્યા લાવના પહેલાં આપણે ધણી વિચાર

કર્યો જોઈએ. ઉપરની શંકાઓનો જવાબ મળે તો પણ દીર્ઘદષ્ટિથી ઉડો વિચાર કરવાની ખાસ જરૂર છે. પરજાતિની કન્યા લાવ્યાથી આજ સુધી જે ઉત્તમતા અને શ્રેષ્ઠતાનું અભિમાન આપણે ધરાવીએ છીએ, તે શ્રેષ્ઠતા પછી પણ કાયમ રહેશે કે કેમ ? અત્યાર સુધી આપણે શુદ્ધ નાગરના વંશજ છીએ, ત્યારે પરજાતિની કન્યા લાવ્યા પછી આપણે શુદ્ધ નાગરના વંશજ રહી શકીએ કે કેમ ? નાગર સિવાય અન્ય કોઈ જાતિમાંથી આપણો જન્મ થયો નથી પણ ભવિષ્યની પ્રજા તો વિવિધ જાતિની સ્ત્રીઓથી ઉત્પન્ન થએલી કહેવાશે. તો પછી આપણે અન્ય જાતિઓ કરતાં ઉત્તમ કયા રીતે કહેવાઈશું ? વળી કન્યાવ્યવહાર ત્યાં જોજનું વ્યવહાર પણ અવશ્ય હોયજ, જે આપણે માટે ચાંદવા લાયક ન હોય. વાહ ! એ બધું તો ઠીક, પરંતુ પરજાતિની કન્યા લાવવાની છૂટ થાય તો પછી જાતિમાં કેટલાક એવા પણ નીકળે કે તેમને જાતિની કન્યા મળતી હોય જતાં તેઓ પરજાતિની કન્યા વધારે પસંદ કરે ! ત્યારે પછી જાતિની કન્યાઓ ક્યાં જશે ? વળી કેટલાક એમ પણ કહે કે “ અમને જાતિમાં યોગ્ય વર નથી મળતા માટે અમે તો પરજાતિમાં કન્યા દ્રષ્ટું; કારણ કે પરજાતિ સાથે કન્યા વ્યવહારની છૂટ છે, જેમ કન્યા લગ્નએ એમ દ્રષ્ટએ પણ ખરા. ” માટે કહેા ! જાતિ આ પસંદ કરશે કે ? આટલા બધા નુકસાનવાળા રસ્તા લીધા કરતાં બીજા કોઈ ઉપાય શોધીએ તો કેવું ! પરજાતિની કન્યા લાવ્યા કરતાં જાતિમાં જ સુધારો કરીએ તો કેમ ?

ત્યારે કાસરા, મહેમદાવાદ, ખેડા, દહેગામ વગેરેની દશનાગર જાતિમાં સર્વ જાનિજનો અમાન-અધુત્વ-આવે રહે છે, ત્યારે અમ-

દાવાદમાં કુલીન અને અકુલીન એવા બે પક્ષ હોય એમ જણાય છે. આએજ કોઈ સિદ્ધ કરી શકશે કે આ કુલીન છે અને તે અકુલીન છે; પરંતુ જ્ઞાતિજનોના હૃદયમાં એવો ઉડો બેદ ભરાઈ ગયો છે કે કુલીન પોતાની કન્યા સામા પક્ષમાં ઉતારી ન શકે. જ્ઞાતિમાં સર્વે બધું સમાન છે એમ દરેક જ્ઞાતિબંધુએ સમજવું અને પછી પોતાની પુત્રી સંપૂર્ણ રીતે લાયક હોય તેને જ આપવી.

ઉપરોક્ત બંને પક્ષ વચ્ચેનું અંતર બોલ્યાથી નહિ પરંતુ તે પ્રમાણે વર્તવાથી જ દૂર થઈ શકશે. કુળાકુળનો બેદ ટાળવાને માટે બે કુલીન પક્ષવાળા ઉત્સુકતા દર્શાવે, તો તે કાર્ય ઝડપથી પાર પડે અને એક વ્યક્તિ આંધો વિચાર કરે તો તે કામ ન આવે, કારણ કે તેથી તો ઉલ્ટો ને બિચારો પોતે જ તેને ભોગ થઈ પડે. બે કુળવાનોની મોટી સંખ્યા સંપ કરી બેદ ટાળવા પ્રયત્ન કરે તો તેઓ વચ્ચેનું અંતર ટળે.

બે કદાચ કુલીનો ઉપર કલા મુજબ કંઈ પગલાં ન લે તો બીજા પક્ષ વાળાઓએ જાનેજ સંપ કરીને ઉપાગો ચોગવા, જેથી તેઓને ભોગવવી પડતી કન્યાની લાડમારી દૂર થાય.

આપણી જ્ઞાતિમાં જે સાદાં તેષ્ઠાં અને કન્યાવિક્રય દૃષ્ટિગોચર થાય છે, તેનો નફા નાશ કરવો જોઈએ; કારણ કે તેથી વરતી ચોગ્યતા ન જોવાનાં જેની પાસે કન્યા હોય અગર પેસો હોય તે મંદાય અને બીજે લાયક માણસ રહી જાય. વળી નાસાલક માણસને કન્યા મળવાથી તેમનો અંસાર દુઃખમય નીવડે. આ પ્રકારના લગ્નોમાં જાળલમ યા રૂઢલમ થવાનો પણ વિશેષ સંભવ છે, અને તેવાં લગ્નોથી જ્ઞાતિમાં વિધવાઓની સંખ્યા ગદિગત થતી

જન્ય એ સ્વાભાવિક છે. જાળસભે થયા પછી અત્યાનંદ રોગથી કે બીજા કોઈ કારણથી વર મરણ સરણ થાય અને તેજ પ્રમાણે મૃત્યુની સમીપમાં વસનાર જુદાને કાળ પોતાનો પ્રાપ્ત બતાવે, તો ખિચારી નાની જાળા વૈધવ્ય દશાને પ્રાપ્ત થાય, તેથી જ્ઞાતિમાં અનાચાર વધે એટલુંજ નહિ પરંતુ જ્ઞાતિની વસ્તી પણ વધતી અટકે. એ ખિચારી નિરપરાધી જાળાનો યૌવનકાળ તથા જન્ય તેના કરતાં જે તેને પ્રથમથીજ કોઈ યુવાન સાથે પરજીવવામાં આવી હોય તો કેવું ? તેથી જ્ઞાતિમાં એક ઘર મંડાય તેમજ વસ્તીમાં પણ વધારો થાય. કન્યાવિક્રય, સાટાં તેખડાં, જાળસભ અને જુદલસ જે જ્ઞાતિમાંથી નાશ પામે તો જ્ઞાતિમાં કન્યાની અછત કોંકિ અંશે ઓછી થાય.

સભે માટે જ્ઞાતિમાં કેટલાક જનો ધનિકાને વધુ યોગ્ય ગણે છે. પરંતુ તેમણે તેમ ન કરતાં યુજ, સ્વભાવ ઉપર વિશેષ લક્ષ આપવું જોઈએ. ગરીબ માણસ સદ્ગુણી, વિદ્વાન અને સશક્ત હોય તેમજ પોતાનું ભરણપોષણ સારી રીતે કરી શકે તેવો હોય તોપણ તેની કદર બરાબર થતી નથી. પૈસાને કન્યા પરજીવ્યા કરતાં યોગ્ય માણસને કન્યા દાધાથી તે વધુ સુખ પામશે, તેમજ ગરીબનો મુદપ્રસાર મંડાશે. જ્ઞાતિમાં આથી યોગ્ય જનોની ખૂજ થશે. વળી પૈસાના મદમાં ઘેલા થઈને ધુમતા લોકોનો મદ ઉતરશે-તેમની આંખ ઉઘડશે. સાધારણ રીતે જે ગરીબ માણસો વિવેકી, ડાહ્યા, કરકસરવાળા અને વિદ્વાન તેમજ સદ્ગુણી હોય તેઓની પસંદગી જામાટે પ્રથમ ન થતી જોઈએ ? કેટલાક અભિમાની પૈસાદારોના ભાવ પ્રથમ પૂછવાથી તેઓ જાનિને વિષે નદન બેપરવા રહે છે, ત્યારે ગરીબ

લોકો પોતાની કદર બાળનારી જ્ઞાતિના હંમેશને માટે આભારી બને છે, અને તેનું શ્રેય કરવા માટે તેઓ નિરંતર તત્પર રહે છે. વળી અત્રે વધુ સૂક્ષ્મદૃષ્ટિથી એ વિચારવાનું છે કે જેમને વચ્ચે માટે કન્યા મળે તેઓ હંમેશાં કન્યાની દરકાર પણ ઓછી રાખે-તેમની કિંમત પણ અદ્વપજ આકે-અને તેઓ તેમના સુખની જરા પણ પરવા ન કરે ! માટે કન્યાવાળાઓએ ઘર ન જોતાં વર જોવો કે જેથી ભવિષ્યમાં પોતાની પુત્રીઓ સુખ પામે.

એક વિશેષ આશ્ચર્યની વાત એ છે કે આપણી જ્ઞાતિમાં જેટલા બીજ વર અને ત્રીજ વર દશે તેટલા બાએજ અન્ય કોઈ સ્ત્રીઓ દશે. કદી કોઈની પ્રથમ સ્ત્રી મૃત્યુ પામી તો તેના વિવાદ તે જ દિવસે મતલબ કે તરતજ થાય છે, અને દાંત્રી, કેટલીક વખતે તો પ્રથમ સ્ત્રી મરણ સમ્યા ઉપરજ હોય ને બીજા વિવાદની મોડવણ થઈ જાય છે. નાની ઉંમરના બીજવર હોય અને જો તેઓ દરેક રીતે ફરી પરણવાને લાયક હોય તો અલગજ તેમને કન્યાઓ દેવી; પરંતુ એટલું યાદ રાખવું કે તેમના કરતાં વિશેષ લાયક અથવા તેમના જેટલાજ લાયક પ્રથમ વરને પ્રથમ પસંદ કરવો. કારણ કે બીજ વરની ગણના અવિવાહિતમાં થતી નથી અને તેઓમાંના ધણાને તેમનો વંશ કાયમ રાખનારી-વધારનારી-સંતતિ થઈ દશે. તેઓને ફરી પરણવાથી જેટલો આનંદ અને લાભ થશે તેના કરતાં જેઓએ તેઓ લ્લાંચ કદી લીધો નથી તેમને ધણેજ આનંદ તેમજ લાભ થશે. જ્ઞાતિમાં જો એવા રિવાજ હોય કે મોટી ઉંમરના વિધુરને ઇલામાં ઉછી પતંગી આપવી, તો તે અયોગ્ય નહિ નણાય. આપણી જ્ઞાતિમાં આશરે પાંચેસોથી વધુ બીજ વર દશે, તો તેના

કરતાં જો તે કન્યાઓ અવિવાહિત યુવાનોને દાંધી હોત તો જાતિમાં કન્યાની કેટલી છૂટ થાત ?

અસપિન્દા ચ યા માતુરસગોત્રા ચ યા પિતુઃ ।

સા પ્રશસ્તા દ્વિજાતીનાં દારકર્મણિ મૈથુને ॥

મનુ० ૩ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ:—જો કન્યા માતાના કુળની છ પેઢીની ન હોય, તથા પિતાના ગોત્રની ન હોય તેની સાથે વિવાહ કરવો યોગ્ય છે.

આ પ્રમાણે શાસ્ત્રનાં વચન છતાં કેટલાક જાતિબુદ્ધિઓ સગોત્રમાં તેમજ પાસેપાસેના સમૂહમાં જાંધે છે, એ તદ્દન અચેત્ન છે; અને અધુન જેમાં સ્ત્રીઓનાં જે પ્રકારના લગ્ન પ્રેમ-જનક નીવડતું નથી, તેમજ સંતાનોત્પત્તિ પણ સારી થતી નથી. આપણી જાતિમાં કંઈ ધરની અછત નથી કે જેથી સગોત્રમાં લગ્ન કરવાની ફરજ પડે. આવાં લગ્નનું મૂળ કારણ શોધતાં ફક્ત એમજ લાગે છે કે તે પૈસાના લોભને આભારી છે. વ્યવહારિક દૃષ્ટિથી પણ આપણે જરા વિચાર કરીશું તો તરત જણાશે કે આપણા પોતાના ગોત્રની કન્યા આપણી સગી થાય; તો તેની સાથે સંબંધ જાંધવો એ શું યોગ્ય કરેવાશે ?

જો આપણી જાતિમાં માઆપની સંમતિથી સ્વેચ્છા વર વરવાની પદ્ધતિ દાખલ થાય તો તેથી વખતે The fittest survive મુજબ જો લાયક હોય તેજ અડપાય, અને તેમનો ગૃહસંસાર પણ સુખથી ચાલે. પરંતુ આ પદ્ધતિ દાખલ કરતાં પહેલાં કન્યાઓને તેમની મેળે વરની પગંદગી કરવા જેટલી લાયક બનાવવી જોઈએ.

આપણી દશાનાવરની જાતિ લગભગ વીસ પચીસ જમાએ વસે છે. માટે જો તે બધી જાતિના પંચ એકઠાં થઈને એવો ઠરાવ કરે કે સમસ્ત દશાનામરોને એક સરખા ગણીને કંઈપણ બેદભાવ રાખ્યા વિના અરસ્પરસ કન્યાવ્યવહાર આણુ કરવો; તો તેથી તેમને તેમજ આપણને લાભ થાય. પૂર્વે અમદાવાદીઓને કાસરા, મહેમદાવાદ ખેડા, મહુધા વગેરે ગામો સાથે કન્યા વ્યવહાર હતો; પરંતુ જે કારણસર તે બંધ થઈ ગયો તે કારણ જો દૂર કરવામાં આવે એટલે અમદાવાદીઓ પોતાની કન્યાઓ જો જાતિના બહા માટે પાસેના ગામોમાં ઉતારે તો ઉપર દર્શાવ્યા પ્રમાણે આપણી સાથે તેમજ પૂર્વવત્ કન્યાવ્યવહાર આણુ થાય.

છેલ્લો પરંતુ ક્ષણજી અગત્યનો નો સર્વોચ્ચ એક ઉપાય લગુ બાકી રહ્યો છે, જે આપણી જાતિમાં ખાસ અજમાવવા જેવો છે, કારણ કે તે ઉપાય ગામડામાં તેમજ જોનોમાં અને અન્ય જાતિઓ જેમાં કન્યાઓની પુષ્કળ અછત હતી ત્યાં અજમાવાએલો છે, અને તે ધણે સ્થળે ફતેદમંદ નીવડ્યો છે. તે ઉપાય નીચે પ્રમાણે છે.

જાતિમાં અમુક મુદતમાં અમુક વર્ષ ઉપરની કન્યાનો વિવાદ જાતિના કોઈ પણ સુશીલ યુવાન સાથે ઓછામાં ઓછું સાત વર્ષનું અંતર રાખી અમુક ઠરાવેલ પદ્ધતિ કરવો. કન્યાનું જામ તેરમે વર્ષે કે તે પછી કરવું. જો કદાચ વર કે કન્યા ભવિષ્યમાં યોગ્ય ન નીવડે તો જાતિની પરવાનગીથી વિવાદ તોડી શકાય. વિવાદ કરવામાં ખાનગી કન્યાવિક્રય કરવો નહિ.

ઉપરોક્ત ઉપાયોથી જાતિમાં બાગલમ અદસ્ય થશે, વૃદ્ધસમંતું નો નામ પણ નહિ અંજમાય. બાગ વિધવાઓ ધણા ઓછા પ્રમા-

જુમાં નજરે આવશે, જ્ઞાતિમાં કન્યાની છૂટ-વિપુલતા-થશે, જ્ઞાતિ-જનોમાં પરસ્પર સંપ અને હેત વધશે અને જ્ઞાતિમાંથી કન્યાવિક્રય દળશે. અંતે જ્ઞાતિના સર્વ જનો પૈસે ટકે સુખી થઇ જ્ઞાતિ આબાદ થશે.

હવે આપણી જ્ઞાતિમાં લક્ષ્મિયા કેવા પ્રકારની થાય છે, તે જરા અવલોકાએ. જ્ઞાતિજનો લક્ષ્મિનો અર્થ બરાબર સમજે છે કે નહિ ? તેમાં લેવાતી પ્રતિજ્ઞાઓ પળાય છે કે નહિ ? અને પતિ-પત્ની એકબીજા પ્રત્યેના પોતાના ધર્મ બળે છે કે નહિ ? તે જો અત્રે આલેખીએ તો અસ્થાને નહિ ગણાય !

આપણી જ્ઞાતિમાં લક્ષ્મિ અર્થે જોતાં સંતોષકારક રીતે પ્રતિ નથી. નથી પતિ સમજતો કે વધુ પ્રત્યે તેની શી શી ફરજો છે, કે નથી વધુ સમજતો કે પતિ પ્રત્યે તેની શી શી ફરજો છે ? અરે ! એકબીજાને તેમજ પ્રતિજ્ઞાઓ આપી છે, એમ પણ તેઓને લાગે હોતું નથી. વરકન્યાનો વિવાદ તેમના માળાપ પોતાની ઈચ્છાનુસાર કરે છે તેમાં પરજીનારની ઈચ્છા જરા પણ જોવાતી નથી. જો પરગામથી કન્યાઓ આવતી હોત તો તેઓ એકબીજાને યોગ્ય ખત પણ નહિ.

લક્ષ્મિ કે વિવાદ કરવામાં યુવતીનાં સુખ દુઃખ, તેની અનુકૂળતા કે સંમતિ કરતાં માળાપનો પોતાનો સ્વાર્થ વિશેષ જોવામાં આવે છે. પૈસાથી પોતાની તીજેરી કેમ તર થાય, પૈસાદાર સગાં કેમ મળે, કુળવાનોનાં સગામાં પોતાની ગણના કેમ થાય, વગેરે જાણતો પર વિશેષ લક્ષ્મિ આપાય છે. જ્ઞાતિમાં બીજા લાયક વર હોય, તો પણ કદી-પ્રધાને અનુમતી નેને કન્યા ન આપતાં અમુક ગોળ

(જઠા) માં પોતાની પુત્રીઓ આપી પોતાનું કર્તવ્ય પૂર્ણ થએલું માને છે. વર કરતાં ધણું કરીને વર પ્રથમ જોવાય છે. ઘરમાં પૈસો ને જમાના પહેલાંની થઈ ગયેલી કુલીનતાને પ્રથમ પદ અપાય છે; પછી વર લાવે બાળક, દૂધ, દુર્ગુણી, અશક્ત, અને અતાની કે અભણ હોય, તો પણ:—

“ તાતે કલ્લે તુજ કાન્તા આ, બહુ લાવ એ પર રાખજે,
પ્રિય પતિ મળી એ સાથ તારે, છવ એડી રાખજે. ”

એમ માનવું પડે છે—નીલાવી લેવું પડે છે. આપે બાળાઓ પછી સદનશીલ છે. ગમે તેવી મનોવ્યથા તે મૌન મુખે સદન કરે છે, અને “દીકરી ને ગાય, દોરે ત્યાં જાય.” એ લોકોક્તિ અનુસાર જેવું ~~સુખદુઃખ~~ મળે, જેને ઘેર માથાપે દીધી હોય, ત્યાં સર્વ સંકટો વેડી, સુખદુઃખે ~~અનન્યરૂપે~~ વહે છે. અરેખર ! આ કૃત્યાઓ અને સ્ત્રીઓ માટે અતિ માનારપદ અને મગરૂર થવા જેવું છે, પરંતુ તેમના સ્વાર્થી માતાપિતાઓને માટે ખેદમાં વધારો કરનારી બાબત છે; નહીં નહીં બાબતોમાં સુધારા કરવા આપણે પહેલા દોડીએ છીએ, અને આવી ખાસ અગત્યની બાબતમાં પોલમ્પોલ અસાધીએ છીએ એ શું આપણને ઓછું લગ્નરૂપદ છે ?

જાતિમાં એક વાર થએલો વિવાહ તોડવામાં આવતો નથી, અને જો એમ થાય તો સજા કરવામાં આવે છે. માટે વિવાહ કરતી વખતે માથાપોએ બહુ ચારીક વિચાર કરવાનો છે. વિવાહ નેજા લગ્ન માની લાગે તો તે ખોટું નહિ ગણાય. કેટલાક માણસો જો કે વિવાહ તોડે છે, પરંતુ અરેખર ! તે ઈચ્છવા યોગ્ય નથી. વાઝાન થએલી કન્યાનો વિવાહ તોડીને અન્યની સાથે તેનો વિવાહ કરવા તે ખીલકુલ ઈચ્છવા લાયક નથી.

લગ્નવિધિ પ્રત્યે આપણે જેવું જોઈએ તેવું કદ આપતા નથી.

પરંતુ તે શાનું અપાય ? લગ્નની મહત્તા સમજ્યા વિના વિધિની ઉપયોગીતા શી ? આપણા લોકો ક્યાં સમજે છે કે લગ્ન એ દૈવી સંબંધ છે ? લગ્ન એ કંઈ માત્ર શારીરિક સંબંધ નથી, પણ આત્મિક સંબંધ છે. લગ્નની પ્રેમમાં સંપૂર્ણ સાક્ષાત્ પરમેશ્વર પોતાને દાથેજ ખાંધે છે; અને એક આત્માનો બીજાના આત્માની સાથે પ્રેમ સંબંધ જોડે છે. લગ્નવિધિ કરાવનાર બ્રાહ્મણોજ લગ્નનો ખરો અર્થ સમજાવવાની દરકાર ન રાખે, તો આપણને તેની મહત્તાનું સત્ય જ્ઞાન ક્યાંથીજ થાય ? ગોરને, યાત્રિમાં પાંચ સાત લગ્નો એકે દિવસે હોય તેથી બધે કેકાણે પહોંચી વળવાની ઉતાવળ હોય, એટલે તેઓ બરાબર વિધિ શી રીતે કરાવે ? કેટલીક વખત બ્રાહ્મણો શ્વસુરને બદલે પ્રતિન્યૂસતા અને જામાતુને બદલે પોતે પ્રતિન્યૂસતા કહી માંહોમાંહેજ પરણી લે છે. લગ્નમાં ખાસ મહત્ત્વની બાબત બહુજ ઉપયોગી, જે સમપદી, તે તો ગોર મહારાજે સમજાવવાની તરફીજ લેતા નથી. પોતે જે ક્રિયા કરાવે છે તેનો ભાવાર્થ શું છે, તે પણ તેઓ સંતોષકારક રીતે સમજાવી શકતા નથી. મારે શાસ્ત્રોક્ત વિધિ અનુસાર દરેક ક્રિયા કરવામાં આવે, અને તેનો અર્થ ખંભાત વગેરે સ્થળોની માફક મુજરાતીમાં કરી બતાવાય તો તે કર્યાની સાર્થકતા ગણાય.

આપણાં લગ્નો ઉત્તમ પ્રકારનાં છે, તેમાં લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓ આપણે અગ્નિ, ધ્રુવ, બ્રાહ્મણ તેમજ સગાંસંબંધીઓને સાક્ષી રાખીને લીધી છે; એટલે આપણને તેમાંથી મુક્ત થવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, તોપણ તે બની શકે તેમ નથી. વળી આપણામાં કંઈ છેડાછુટકા કરવાનો રિવાજ નથી કે પાછળથી ના બને તો છુટા થઈ શકાય. મારે ખાસ સમપદીમાં લીધેલી પ્રતિજ્ઞાઓ દરેકને સમજાવવી જોઈએ. અને તેટલા મારે અત્રે તે બતાવીએ છીએ.

અન્ય જ્ઞાતિઓમાં લગ્ન પ્રસંગે વરવધૂએ પરસ્પર
લેવાતી વેદશાસ્ત્રોક્ત પ્રતિજ્ઞાઓ.

સસપદી પ્રયોજન.

નોવકેન ન વા વાવા કન્યાયાઃ પતિરિવ્યસે ।
પાણિમ્મહજ સંસ્કારાત્ પતિત્વં સમયે પદે ॥

માત્ર વચન આપવાથી (સગાઈથી) અથવા જૂઠ્ઠા મુકવાથી
કન્યાનો પતિ થઈ શકતો નથી, પરંતુ પાણિમ્મહજના સંસ્કારથી
સમયે પદ પર્યંતની પ્રતિજ્ઞાઓ પૂર્ણ થતાં પતિપણું સિદ્ધ થાય છે.

પદ ૧ હું વર વચન.

एक मिषे विष्णुस्त्वानयतु ॥

હે વધૂ! સૌભાગ્ય વગેરે ઇચ્છિત ફલની પ્રાપ્તિને વારંતે વિષ્ણુ
ભગવાન ધર્મ અર્થ કામ અને મોક્ષ આદિ સર્વ પુરૂષાર્થ સાધી
આપનાર બુદ્ધોક્ત (પૃથ્વી)ને વિગે તને પ્રાપ્ત કરે. અર્થાત્ પરમાત્મા
તને સૌભાગ્ય વગેરે ઇષ્ટ ફલ આપે.

પદ ૧ હું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

त्वसो मेऽन्जिलसौभाग्यं पुण्यैस्त्वं विविधैः कृतैः ।
देवैः सम्पादितो ममं वधूराद्यैः पुदेऽग्रणीत् ॥

મારા અનેક પ્રકારના પુણ્યોના પ્રભાવથી દેવતાઓએ આપને .
મારા સ્વામી બનાવ્યા છે. આપથી જ મારે સર્વ પ્રકારનું સૌભાગ્ય છે.

પદ ૨ શું વરે વચન.

હે ઠગે વિષ્ણુસ્વામયંતુ ॥

હે વધૂ ! તને બલવાન કરવા વાસ્તે વિષ્ણુ ભગવાન બૂલોક અને ભુવલોક (અન્તરિક્ષ) રૂપી બે પદને વિષે તને પ્રાપ્ત કરે અર્થાત તારા આશ્રવથી મારા બેલની પણ તુલિ થશે.

પદ ૨ શું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

કુટુમ્બં પાલયિષ્યામિ શાશ્વત્કાલકારિકમ્ ।

યથાલક્ષ્યેન સંતુષ્ટા ભૂતે કન્યા ત્રિતીયકે ॥

મને આપના તરફથી જે કંઈ મળશે તેમાં સંતોષાઈ જીવી જાવકથી તુલ્યપર્યંતના આપના કુટુંબને પામને કરીશ.

પદ ૩ શું વરે વચન.

ત્રીણિ રાયરૂપોવાય વિષ્ણુસ્વામયંતુ ॥

હે વધૂ ! અધ્યક્ષપદાવડે સંભાળી રાખેલ મારા ધનની તુલિને વાસ્તે વિષ્ણુ ભગવાન બૂલોક ભુવલોક અને સ્વલોક રૂપી ત્રણ પદોને વિષે તને પ્રાપ્ત કરે અર્થાત આગળથી હું મારા ધનની તને અધ્યક્ષ બનાવું છું.

પદ ૩ શું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

મિષ્ટાન્ન જ્વજ્જનાદીનિ કાલે સંપાદ્યેત્ય તથ ।

યથાવિદે ચરિષ્યામિ તૃતીયે સાગ્રજાતૃતમ્ ॥

હું આપના વાસ્તે મિષ્ટાન્નાદિક અનેક પ્રકારના ભોજનના પદાર્થો સમયસર તૈયાર કરીશ અને જેમ આજા થશે તેમ વર્તીશ.

પદ ૪ શું વર વચન.

ચત્વારિ માયોમયાય વિષ્ણુસ્થાનચતુ ॥

હે વધુ ! મારા સુખની ઉત્પત્તિ થયા વાસ્તે વિપ્લવ ભગવાન
જુઃ જુવઃ સ્વઃ અને મદલોકેકે રૂપી ચાર પદને વિષે તને પ્રાપ્ત કરે;
અર્થાત્ મારા સુખની ઉત્પત્તિ તારે આધીન છે.

પદ ૪ શું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

શુચિઃ શ્રદ્ધારમૂળાહં વાકુમનઃ કાય કર્મભિઃ ।

સેવિષ્યે સુપ્રસન્ના ત્વાં તુરીયે સાઽબ્રથીઘ્નરમ્ ॥

તું પવિત્ર થઈ તેમજ વસ્ત્ર અલંકાર ધારણ કરીને મન વચન
અને શરીરવડે કાર્યો કરી અધિક પ્રસન્નતાપૂર્વકે આપની સેવા કરીશ.

પદ ૫ શું વર વચન.

પञ्च પશુમ્યો વિષ્ણુસ્થાનચતુ ॥

હે વધુ ! માય ભોંસ વગેરે ને મારા પશુ હોય તેનું સુખ
મને પ્રાપ્ત થાય તેવી રીતે તેઓની રક્ષા કરવા વાસ્તે વિપ્લવ
ભગવાન તને જુઃ જુવઃ સ્વઃ મદઃ અને જન લોકરૂપી પાંચ પદને
વિષે પ્રાપ્ત કરે.

પદ ૫ શું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

દુઃખે ધીરા સુખે હૃષ્ટા સુખદુઃખ ચિમાગિની ।

નાહં પરં ગમિષ્યામિ પञ્ચમે સાઽબ્રથીઘ્નરમ્ ॥

તું દુઃખમાં ધીરજવાળી અને સુખમાં પ્રસન્ન થઈ આપના
સુખ દુઃખમાં બરોબર ભાગ લઈશ. તથા શરીરવાળી અને 'મનવડે' •
પણ અન્ય પુરુષને પ્રતિજ્ઞા નહિ.

પદ ૩ હું વર વચન.

પદ અનુમ્બો વિષ્ણુસ્થાનયતુ ॥

હે વંધ ! હેમન્ત, શિશિર, વસન્ત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ એ છ રુતુઓને અનુસરતાં સુખોના મને અનુભવ થવા વારતે વિષ્ણુ જાગવાનું જીલોકથી તપોલોક પર્યંતના છ લોકરૂપી પદ પદને વિષે તને પ્રાપ્ત કરે.

પદ ૬ હું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

સુલેખ સર્વકર્માણિ કરિષ્યામિ ગૃહે તથા ।

સેવાં અસુરયોઽપિ વન્ધૂનાં સત્કૃતિ તથા ॥

યથ ત્વંચ્ચ અહં તન્ન નાહં વેદે પ્રિયં વ્યવચિત્ ।

નાહં પ્રિયેણ વચ્ચયાદિ કન્યા વધૃ પદેઽભયીત ॥

હું આપના ધરના તમામ કાર્યો તેમજ સાસુ સસરાની સેવા તથા અન્ય સંબંધીઓનો સત્કાર અધિક પ્રસન્નતા પૂર્વક કરીશ. તેમજ ત્યાં આપ રહેશે ત્યાં જ હું પણ રહીશ, અને કોઇ પણ વખતે આપ (પતિ)ને કમીશ નહિ. અને આપે પણ મને કમી ન જોઈએ.

પદ ૭ મું વર વચન.

સર્વે સમપદા મય મા મામનુવતા મય ॥

હે વંધ ! જીલોકથી સત્ય લોક પર્યંત સાતે લોકોના સુખોની પ્રાપ્તિ થવા વારતે અને પાતિવ્રત્ય ધર્મનું યથાર્થ રીતે પાલન કરવા માટે વિષ્ણુ જાગવાનું સત્ય લોકરૂપી સમમ પદને વિષે તને પ્રાપ્ત કરે.

પદ ૭ મું કન્યા પ્રતિજ્ઞા.

દોમવજ્ઞાદિ કાર્યેષુ મવિષ્યામિ સહાયકૃત્ ।
ધર્માર્થે કામ કાર્યેષુ મનોવૃત્તાનુસારિણી ॥
સર્વેન્દ્ર સાક્ષિણસ્થં મે પતિ મૂંતોસિ સામ્પ્રતમ્ ।
દેહો મયાર્પિતસ્તુમ્યં સત્તમે સાડમવીઢરમ્ ॥

હું દોમ વજ્ઞાદિ મોક્ષના કાર્યોને વિષે આપની સહાયકારિણી થઈશ અને ધર્મ, અર્થ તથા કામના કાર્યોને વિષે પણ આપની મંજીરનુસાર વર્તીશ. આ વખતે આપ મારા પતિ થયા છે, અને મેં આપને મારો દેહ અર્પણ કર્યો છે. જેના અગ્નિ, આદ્યણ વગેરે સર્વે આપની છે.

॥ इति शुभम् ॥

ઉપર પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞાઓ લઈ તેનો અર્થ સમજી જો તે પ્રમાણે વર્તન થાય તોજ લગનું સાફદપ સધાય.

પતિએ ખસુસ માદ રાખવું જોઈએ કે તેણે પોતાની પત્નીને તેની સહાયક-મિત્ર બનાવી છે; તેને પોતાના જોડકુંજ પદ આપ્યું છે. આથી તે તેને પોતાથી કદી પણ દલકી સમજશે નહિ.

સ્ત્રીએ પણ જોડકું સમજવાની જરૂર છે કે તેણે પોતાનું સર્વસ્વ પતિને અર્પણ કર્યું છે; પતિજ તેનો પ્રયુ છે. આથી તે કદી પણ પતિની મંજીર વિરૂદ્ધ વર્તન કરશે નહિ.

અધુના લગ્નનો વિષય જાનિમાં જોડલો ગયો સૂચારપદ થઈ પડ્યો છે કે, જેને પરિણામે મારા હૃદયમાં તે વિષય ઉપર દર્શક લગ્નવાની ઉમિ થઈ આવી, અને તેથી તેણે આ નાનકડા પુરતકને જન્મ આપ્યો. પૂરતકમાં મેં મારા ઉડતા વિચારો

નિષ્પક્ષપાતપણે દર્શાવ્યા છે. આ પુસ્તક ઉપરથી એમ નથી સમજવાનું કે લેખક પરજાતિની કન્યા લાવવાની તરફેણ મા વિરોધમાં છે; પરંતુ મને તેમાં જે ગુણદોષ દેખાયા, તે જાતિજનુઓ સમક્ષ રજુ કર્યા છે. તેમજ જાતિમાંથી કન્યાની અછત દાળવાના ઉપાયો પણ મારી પચામતિ દર્શાવ્યા છે. તેમાંથી સુત જાતિજનુઓને જે યોગ્ય લાગે તેજ પ્રદણ કરવું. ઘણા સન્નનો સત્ય ભાવાર્થ પણ સમજતા નથી, જેને પરિણામે કેટલાકનો મૃદસંસાર દુઃખદાયી નીવડે છે, તેથી તે બાળતનું પણ જાતિજનોને કંઈક જ્ઞાન થાય, એ હેતુથી આ લઘુ ગ્રંથમાં તે વિષય ચર્ચ્યો છે.

આ લેખ લખવામાં મારી અંતરેઆ એટલીજ છે કે, ~~આપણી જાતિમાં સન્નપ્રજાથી જે અસ્વચરણ થાય છે એને જાતિજનુધારણ સિધ્ધિ થઈ જવાથી જે અંપાધુંથી પ્રવર્તી રહી છે તે દૂર કરવા માટે જાતિના આગેવાનો તથા કર્તાકારવતાઓ જાતિજનુધારણ મજબૂત કરી જાતિને પુનઃ સારે રસ્તે ચલાવવા પ્રયત્ન કરે.~~

અનમાં એટલું જ કે જાતિજનુઓને તેમની દાસની રિશતિનું જ્ઞાન કરાવી, આપણી જાતિની દિનપ્રતિદિન થતો જતો ક્ષય રોકવાના હેતુથી આ લેખ ખામ લખાયો છે તેમાં કાંઈ દોષ જણાય તો લેખક ક્ષમા આદે છે, તેમજ જે સુત જાતિજનુઓ જાતિદિતને માટે તેમાં કરવા યોગ્ય સુધારા મારા મિત્ર પ્રદાશક મારફતે મને સુચવશે તો તેમનો ઉપકૃત અપ્પશ અસ્તુ.

॥ શાન્તિ: શાન્તિ: શાન્તિ: ॥

સુંદર મોટી છબીઓ!!!

નાની છબી ઉપરથી દિવાનખાનાને શોભાવે તેવી તમારી ઉત્તમ છબીઓ, પ્લેઈન, બ્લેક એન્ડ વ્હાઈટ, સેપીઆ, વોટર અને એઈલ કલર્સમાં લાઈફ સાઈઝ સુધીની તદ્દન સસ્તી કીંમતે તૈયાર કરી આપીએ છીએ.

હુમોએ કરી આપેલાં કામોએ ઘણા સફળદાયકને વગર માગે સર્ટીફિકેટો આપવા ફરજ પાડી છે.

નમુના હુમારી ઑફીસમાં જોઈ ખાત્રી કરો. ભાવ રૂબરૂ મળેા યા પૂછો. મહારના ચોરડરા પર પુરતુ લક્ષ આપવામાં આવે છે.

આ ઉપરાંત હુમારી વડોદરા ઑફીસ અનેક જાતનું અપ-ટુ-ડેઈટ સાઢી, મથાલાની તથા ઇંગ્લીશ ઑકની નાની મેરી ફ્રેમો કરી આપવાનું, નામનાં બોર્ડ ચીતરવાનું અને સસ્તામાં સસ્તો વીમો ઉતારવા માટે પ્રખ્યાત યથેલી કલ-કત્તાની ઇન્ડિયા મોવીકન્ટ કંપની વતી વીમા લેવાનું કામ કરે છે તથા કમીશનથી ચોરડર પ્રમાણે સારો માલ મંગાવા આપે છે.

હુમારી ઑફીસ:-

અમદાવાદ-માંડવીની પોળ,
રોડની પોળ નં. ૨૬૭૨
વડોદરા-ગેંડીચેટ રોડ

MANU BROS. & CO.,

The Best Photo Enlarger,

Ahmedabad & Baroda.

જાગૃતિ-નાદ.

૨ શું જ્ઞાતિ વીરો તમે હજી સુધી,

નિકા મહીં ઘોરશે ?

જુઓ આંખ ઉઘી કરી જગ વિષે,

આશ્ચર્ય સો દેખશે.

જ્ઞાતિ યત્ન કરી કરી અવરની,

ટોચે ઉભી છે ચઢી;

જ્ઞાને નિહ મહીં હજી પડી રહી,

જ્ઞાતિ દશાનાગરી.

H. A. Desai.

